

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 16/2008 vp

Hallituksen esitys riita-asioiden oikeuspaikkaa koskevien säännösten muuttamiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3 päivänä kesäkuuta 2008 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen riita-asioiden oikeuspaikkaa koskevien säännösten muuttamiseksi (HE 70/2008 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio, oikeusministeriö
- hovioikeudenneuvos Juha Paimela, Helsingin hovioikeus
- käräjätuomari Eija Iivonen, Helsingin käräjäoikeus
- käräjätuomari Antti Savela, Oulun käräjäoikeus

- asianajaja Tero Puha, Suomen Asianajajaliitto
- oikeuspoliittinen asiamies Mikko Salo, Suomen Lakimiesliitto ry
- puheenjohtaja Tapani Vasama, Suomen tuomariliitto ry
- Johtava julkinen oikeusavustaja Liisa Vehmas, Julkiset Oikeusavustajat ry
- professori Erkki Havansi
- professori Juha Lappalainen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Itä-Suomen hovioikeus
- Kuopion käräjäoikeus
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita- ja hakemusasioiden oikeuspaikkaa eli käräjäoikeuksien alueellista toimivaltaa koskevia säännöksiä. Säännökset osoittavat, missä käräjäoikeudessa asia tutkitaan ja ratkaistaan. Tärkeimmät säännökset keskitettäisiin oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun. Oikeuspaikka määräytyisi yhtenäisten periaatteiden mukaisesti, ja muualla lainsäädännössä olevat erityiset oikeuspaikkasäännökset pääosin kumottaisiin. Luvun säännöksiä noudatettaisiin, jollei muualla laissa toisin säädetä tai määrätä.

Pääsäännön mukaan toimivaltainen tuomioistuimien määräytyisi vastaajan mukaan. Luonnollisen henkilön yleisenä oikeuspaikkana olisi hänen kotipaikkansa tai vakituisen asuinpaikkansa käräjäoikeus. Oikeushenkilön yleisenä oikeuspaikkana olisi sen kotipaikan käräjäoikeus tai käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä oikeushenkilön hallintoa pääasiallisesti hoidetaan.

Asia voitaisiin käsitellä yleisen oikeuspaikan lisäksi eräissä asiaryhmissä myös valinnaisissa oikeuspaikoissa. Kantajan kotipaikan tai vakituisen asuinpaikan käräjäoikeudessa voitaisiin tutkia valtiota, elatusapuvellollista tai kulut-

tajan elinkeinonharjoittajaa vastaan nostama kanne. Kiinteää omaisuutta koskeva asia voitaisiin tutkia myös kiinteistön sijaintipaikkakunnan tuomioistuimessa. Lisäksi sivuliikkeen toimintaa, työsopimusta ja vahingonkorvausta koskevia asioita varten olisi valinnaisia oikeuspaikkoja.

Tietyissä tapauksissa asia olisi käsiteltävä aina lain osoittamassa oikeuspaikassa. Ehdottomia oikeuspaikkoja olisi holhous-, perhe- ja jäämistöoikeudellisissa asioissa. Lisäksi laissa säädettäisiin toissijaisista oikeuspaikoista.

Asianosaisten tekemällä kirjallisella oikeuspaikkasopimuksella voitaisiin muuhun kuin ehdottomaan oikeuspaikkaan kuuluva asia osoittaa muun kuin lain nojalla toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Sopimisoikeutta olisi kuitenkin rajoitettu eräiden tyypillisesti heikommassa asemassa olevien asianosaisryhmien suojaksi.

Jos asia kuuluisi tutkittavaksi ehdottomassa oikeuspaikassa, muussa oikeuspaikassa vireille

pantu asia olisi viran puolesta jätettävä tutkimatta. Tahdonvaltaiseen oikeuspaikkaan kuuluvassa asiassa käräjäoikeus tutkisi toimivaltansa silloin, kun vastaaja ei vastaa tai tekee oikeudenkäynnin alussa väitteen puuttuvasta toimivallasta. Jos käräjäoikeus katsoo, ettei se ole toimivaltainen tutkimaan asiaa, asia tulisi kantajan tai hakijan suostumuksella siirtää toimivaltaiseen käräjäoikeuteen. Ylempien oikeusasteiden oikeutta tutkia käräjäoikeuden alueellinen toimivalta rajoitettaisiin.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset Suomen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta. Pääsäännön mukaan Suomen tuomioistuin voisi tutkia kansainvälisluonteisen asian, jos sillä olisi nyt ehdotetuissa oikeuspaikkasäännöksissä tarkoitettu liittymä Suomeen.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Riita-asian oikeuspaikka eli käräjäoikeuden alueellista toimivaltaa koskevat yleiset säännökset sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun. Osa näistä säännöksistä on alkuperäisessä vuonna 1734 säädetyssä muodossaan. Vaikka sääntely on perusratkaisuiltaan kestänyt ajan kulumista, se on kuitenkin paikoin vanhentunutta, puutteellista ja epätarkoituksenmukaista. Oikeuspaikkaa koskevia säännöksiä on lisäksi hajautettu lukuisiin erityislakeihin.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Keskeisten oikeuspaikkasäännösten keskittäminen oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun ja muualla lainsäädännössä olevien säännösten pääosin kumoaminen selkeyttää sääntelyä. Esitys myös lisää sääntelyn joustavuutta ja parantaa asianosaisten asemaa muun muassa ehdottomia oikeuspaikkoja vähentämäl-

lä ja valinnaisia oikeuspaikkoja lisäämällä. Valiokunta puoltaa esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

10 luku. Oikeuspaikasta riita-asioissa

1 §. Pykälän mukaan luonnollista henkilöä vastaan esitetty vaatimus tutkitaan vastaajan kotipaikan tai vakituisen asuinpaikan käräjäoikeudessa. Kotipaikan käräjäoikeus olisi näin ollen vaihtoehto vakituisen asuinpaikan käräjäoikeudelle. Voimassa olevan lain mukaan yleinen oikeuspaikka on siinä oikeudessa, jonka piirissä haastettavan koti ja asuinpaikka on.

Hallituksen esityksen perusteluissa kotipaikka määritellään paikkakunnaksi, jossa vastaaja asuu ja olosuhteista voidaan päätellä, että hänen tarkoituksenaan on asua siellä pysyvästi. Vakituinen asuinpaikka taas olisi sillä paikkakunnalla, jossa vastaaja tosiasiallisesti asuu ja jossa hänen tavanomainen elinympäristönsä on. Kotipaikkaan näin ollen liittyisi vastaajan tarkoitus asua paikkakunnalla pysyvästi, kun taas vakituinen asuinpaikka määräytyisi pelkästään ulkoisesti havaittavien seikkojen pohjalta. Esityksen perustelujen mukaan muutoksella pyrittäisiin paitsi ennustettavuuteen myös yhdenmukaistamaan sääntely kansainvälisten instrumenttien kanssa.

Eräät asiantuntijat ovat esityksen valiokuntakäsittelyssä suhtautuneet uuteen muotoiluun varauksellisesti pitäen kotipaikan ja vakituisen asuinpaikan erottelua tarpeettomana ja kyseisten käsitteiden merkityseroa epäselvänä. Myöskään EU:n lainsäädännön ei ole katsottu edellyttävän kotipaikan ja vakituisen asuinpaikan erottamista.

Lakivaliokunta katsoo, ettei voimassa olevaankaan lakiin sisältyvien yleisen oikeuspaikan kriteerien "koti ja asuinpaikka" merkitysisältö ole aivan selvä. Se, että kotipaikka ja vakituinen asuinpaikka ovat esitetyllä tavalla vaihtoehtoja, lisää oikeuspaikkasääntelyn joustavuutta. Näin voidaan lisäksi estää mahdollisuus siitä, että vastaaja viivyttäisi oikeudenkäyntiä asuinpaikkaa vaihtamalla. Valiokunta ei myöskään pidä kovin oletettavana, että mainituista käsitteistä ja niiden erottelusta muodostuisi käytännössä tulkintaongelmia. Käytännössä väestörekisteritietojen mukainen kotipaikka luo vahvan oletettaman vastaajan kotipaikasta. Eräissä tilanteissa kotipaikkatietoa ei kuitenkaan ole kyseisessä rekisterissä, ja tällöin vakituinen asuinpaikka on kotipaikan vaihtoehtona tarpeellinen. Kotipaikan ja vakituisen asuinpaikan käsitteet eivät myöskään vaikuta olevan ristiriidassa EU:n lainsäädännössä omaksuttujen periaatteiden kanssa, koska kumpaakin käsitettä käytetään keskeisissä EU:n säädöksissä. Sääntelyn toimivuutta on kuitenkin hyvä jatkossa seurata.

2 §. Pykälässä säädetään yhtiön, yhdistyksen, säätiön ja muun yksityisoikeudellisen oikeushenkilön sekä kunnan ja muun julkioikeudellisen oikeushenkilön sekä valtion yleisestä oikeuspaikasta. Pykälän muotoilu siitä, että kunnan ja valtion yleinen oikeuspaikka on kyseisen oikeushenkilön kotipaikka, ei lakivaliokunnan mielestä ole kovin onnistunut. Tällaista ilmaisuja ei käytetä kunnan tai valtion yhteydessä muualla lainsäädännössä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa 2 §:ää muutettavaksi niin, että kunnan yleinen oikeuspaikka on siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä kunta sijaitsee. Selkeyssyistä valiokunta ehdottaa myös, että kunnan yleisestä oikeuspaikasta säädetään 2 §:n 1 momentin sijasta uudessa 3 momentissa. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 2 §:n 2 momenttia muutetaan niin, että valtion yleinen oikeuspaikka on siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä valtion puhevaltaa käyttävä viranomaisen sijaitsee. Valtion puhevaltaa käyttävän viranomaisen ja sen sijaintipaikan selvittäminen ei käytännössä ole välttämättä aina helppoa. Tämän vuoksi valiokunta pitää hyvänä, että pykälässä säädetyn yleisen oikeuspaikan ohella valtiota vastaan esitetty vaatimus voidaan tutkia esitetyn 10 luvun 4 §:n nojalla myös vastaajan yleisessä oikeuspaikassa.

8 §. Pykälä koskee kiinteää omaisuutta koskevien asioiden oikeuspaikkaa. Pykälän 2 momentissa määritellään, mitä kiinteää omaisuutta koskevalla asialla tarkoitetaan. Perustelujen mukaan momenttiin sisältyvää luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjettäväksi, vaikka se on kirjoitettu melko yksityiskohtaiseksi. Lakivaliokunnan mielestä se, ettei luetteloa ole tarkoitettu tyhjettäväksi, ilmenee sen väljästä kirjoitustavasta. Useissa momentin kohdissa kiinteää omaisuutta koskevan asian soveltamisalaa laajennetaan "muuhun oikeuteen", "muuhun vastaavaan asiaan" tai "vaatimukseen muun vastikkeen tai muun sellaisen saatavan suorittamisesta". Valiokunta ei näin ollen pidä pykälän sanamuodon täsmenmistä tarpeellisena.

Momentin 6 kohta, jonka mukaan kiinteää omaisuutta koskeva asia on vaatimus maan- tai

huoneenvuokran, yhtiövastikkeen tai muun vastikkeen tai muun sellaisen saamisen suorittamisesta, on asiantuntijakuulemisessa pidetty jossain määrin epäselvänä. Perustelujen mukaan kohdassa tarkoitettu muu asia voisi olla esimerkiksi velkomuskanne kiinteistön haltijan vastuulla olevan vesimaksun suorittamisesta. Valiokunta toteaa, että kohdassa mainitut vuokrat, vastikkeet ja saamiset ovat luonteeltaan yksityisoikeudellisia saatavia. Näin ollen ei nyt käsiteltävänä oleva kohta eivätkä muutkaan momentin kohdat kata esimerkiksi vero-oikeudellisia saatavia, kuten kiinteistöveroja, joita koskevat asiat käsitellään hallintolainkäytön järjestyksessä.

Perustelujen mukaan termit kiinteä omaisuus ja kiinteistö on pykälässä ymmärrettävä tekniseksi termeiksi, joilla ei aina tarkoiteta samaa kuin esineoikeudellisissa jaotteluissa. Niin ikään perusteluista ilmenee, että omistusoikeutta koskeva riita voi liittyä kiinteistöön, määrääosaan, määräälaan tai rakennukseen. Valiokunnan mielestä pykälää voidaan näin ollen tulkita niin, että sitä sovelletaan myös toisen maalla olevaan rakennukseen, jota Suomen oikeudessa muutoin pidetään yleensä irtaimena omaisuutena.

11 §. Pykälässä säädetään muun muassa avioeroasiaa ja muuta kuin puolison kuoleman jälkeen toimitettavaa ositusta koskevasta ehdottomasta oikeuspaikasta. Pykälän mukaan tällainen asia tutkitaan kärjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Osituksen osalta esitys merkitsee muutosta nykytilaan, koska voimassa olevan oikeuden mukaan ositusta koskeva asia on käsiteltävä miehen kotipaikan tuomioistuimessa tai toissijaisesti naisen kotipaikan tuomioistuimessa.

Uusi muotoilu merkitsee sitä, että voi syntyä tilanne, jossa puoliset panevat eri tuomioistuimissa vireille osituksen moitekanteen. Valiokunta katsoo, että tällainen tilanne ratkaistaan jutun vireilleolovaikutusta (ns. *lis pendens*) koskevien sääntöjen mukaan. Tämä merkitsee sitä, että yhdessä tuomioistuimessa vireillä olevaa asiaa ei saada ottaa tutkittavaksi toisessa tuo-

mioistuimessa, jos kysymys on samasta asiasta. Valiokunnan mukaan asiaa ei edellä mainitussa tapauksessa muuta toiseksi se, että ensimmäisessä tuomioistuimessa asian panee kantajana vireille esimerkiksi aviovaimo ja toisessa taas aviomies.

17 §. Pykälän mukaan jäämistöä ja kuolinpesää koskevat asiat tutkitaan vainajan viimeisen kotipaikan tai vakituisen kotipaikan tuomioistuimessa. Oikeuspaikka olisi voimassa olevan oikeuden tavoin ehdoton. Asiantuntijakuulemisessa on esitetty harkittavaksi, tulisiko pykälässä tarkoitettu oikeuspaikka olla ehdottoman sijasta valinnainen. Tätä on perusteltu muun muassa sillä, että myöskään kiinteää omaisuutta koskevia asioita ei jatkossa tarvitsisi käsitellä ehdottomasti kiinteän omaisuuden sijaintipaikan kärjäoikeudessa, vaan myös vastaajan kotipaikan kärjäoikeus olisi vaihtoehto. Myös jäämistöasioissa vastaavanlainen joustavuus olisi tarpeen.

Lakivaliokunta pitää tärkeänä, että oikeuspaikkasäännöksissä otetaan mahdollisimman pitkälti huomioon asianosaisten valinnanmahdollisuus ja sopimusvapaus. Oikeuspaikkasäännösten valinnaisuuden lisääminen edistää tämän tavoitteen täyttymistä. Jäämistöä ja kuolinpesää koskevissa asioissa on kuitenkin keskeisesti kyse vainajan omaisuuden ja velkojen selvittämisestä. Tämän vuoksi asioiden keskittäminen vainajan viimeiseen yleiseen oikeuspaikkaan on luontevaa ja palvelee selvitystehtävän tarkoituksenmukaista toteuttamista. Jäämistöä ja kuolinpesää koskevien asioiden luonne huomioon ottaen on myös tärkeää, että oikeuspaikkasäännös kohtelee tasapuolisesti kaikkia pesän osakkaita.

Pykälän 2 momentissa määritellään, mitä jäämistöä koskevalla asialla tarkoitetaan. Momentin osalta valiokunta viittaa siihen, mitä edellä 8 §:n 2 momentin kohdalla on mainittu vastaavanlaisesta kiinteää omaisuutta koskevien asioiden määritelmästä. Momentin 3 kohtaan lakivaliokunta ehdottaa kielellistä tarkistusta, jotta säännöksen sanamuoto vastaisi esitetyn 10 luvun 11 §:ssä käytettyä terminologiaa.

22 §. Käräjäoikeuden, joka ei ole toimivaltainen tutkimaan asiaa, tulee pykälän 1 momentin mukaan siirtää asia kantajan tai hakijan suostumuksella toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Voimassa olevaan oikeuteen ei sisälly tällaista mahdollisuutta, vaan siirto voi tapahtua vain ylemmän tuomioistuimen toimesta.

Asiantuntijakuulemisessa asian siirtämistä koskevaan säännökseen on suhtauduttu jossain määrin ristiriitaisesti. Osa kannattaa uudistusta sellaisenaan pitäen sitä hyvänä ja tarpeellisena. Toisten mielestä asian siirtomahdollisuus ei ole tarpeen ja sen pelätään johtavan siihen, etteivät kantajat ja hakijat viitsi selvittää oikeaa oikeuspaikkaa. Lisäksi siihen nähdään liittyvän tuomioistuinten hierarkkisen järjestelmän kannalta periaatteellisia ongelmia. Eräät niistäkin, jotka kannattavat uudistusta sinällään, katsovat, että säännös on liian joustava, koska siirtäminen olisi mahdollista missä asian käsittelyn vaiheessa tahansa eikä siirtämismahdollisuutta ole rajoitettu yhteen kertaan. Toisaalta on myös tuotu esiin, ettei tuomioistuimella tulisi olla velvollisuutta asian siirtämiseen, vaan sen tulisi olla tuomioistuimen harkinnassa.

Lakivaliokunta pitää asian siirtämismahdollisuutta kannatettavana ja tarpeellisena uudistuksena erityisesti kantajan ja hakijan aseman kannalta. Asian siirtäminen suoraan käräjäoikeudesta toimivaltaiseen käräjäoikeuteen merkitsee sitä, että asia pysyy vireillä olevana. Tämä vähentää mahdollisesta kannemääräajan umpeen kulumisesta johtuvia, esimerkiksi saatavan vanhentumiseen liittyviä oikeudenmenetyksiä. Kantajan tai hakijan asemaa parantaa myös se, ettei kantajalle tai hakijalle synny lisäkuluja ja -vaivaa asian panemisesta uudelleen vireille toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Asian siirto on myös yksi esityksessä esitetyistä keinoista lisätä oikeuspaikkasääntelyn joustavuutta.

Valiokunnan mielestä ei ole kovin oletettavaa, että siirtämismahdollisuutta käytettäisiin tarkoituksellisesti ja laajamittaisesti väärin. Kantajalla ja hakijalla säilyy uudistuksen jälkeinkin velvollisuus ilmoittaa jo haastehakemuksessa tai hakemuksessa, millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen. Asian vireille

paneminen oikeassa tuomioistuimessa on myös nimenomaan kantajan ja hakijan intressissä. Lisäksi on oletettavaa, että esityksen nykyistä selkeämmät ja joustavammat oikeuspaikkasäännökset tulevat jatkossa helpottamaan kantajan ja hakijan asemaa oikean oikeuspaikan määrittämisessä. Myös oikeuspaikkojen lukumäärä vähennee käräjäoikeusverkoston supistumisen myötä.

Käräjäoikeus saa 1 momentin mukaan jättää asian siirtämättä, jos toimivaltainen käräjäoikeus ei ole vaikeuksista selvitettävissä. Pykälä antaa siten jo esitetyssä sanamuodossaan käräjäoikeudelle harkintavaltaa ja liikkumavaraa, eikä kynnys asian siirtämättä jättämiselle ole kovin korkea. Lisäksi valiokunta toteaa, että esityksen nykyistä selkeämmät ja joustavammat oikeuspaikkasäännökset tulevat jatkossa helpottamaan myös käräjäoikeuden asemaa toimivaltaisen käräjäoikeuden selvittämisessä.

Valiokunnan mielestä kantajan ja hakijan oikeusturvan kannalta on hyvä, että käräjäoikeus siirtää asian kantajan tai hakijan suostumuksella eikä vain kantajan tai hakijan pyynnöstä. Se, että asian siirto tapahtuu käräjäoikeuden aloitteesta, edistää eri kantajien ja hakijoiden tasapuolista kohtelua sekä on menettelynä nopeampi ja ennustettavampi.

Pykälässä ei säädetä vastaajan kuulemisesta asian siirrosta. Valiokunta pitää vastaajan kuulemistä sinällään tärkeänä periaatteena, mutta katsoo, ettei vastaajan kuulemistä ole tarpeen asettaa asian siirron edellytykseksi. Asian siirtäminen ei merkitse asian ratkaisemista, eikä vastaaja menetä oikeuttaan lausua itse asiasta siinä käräjäoikeudessa, johon asia siirretään. Jos toimivallan puute ilmenee heti asian vireille tullessa eikä vastaaja ole lainkaan saanut asiasta tietoa, ei myöskään olisi perusteltua edellyttää vastaajan kuulemistä asian siirtämisestä. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että perusteluissa esitetyin tavoin vastaajalle ilmoitetaan asian siirrosta, jos vastaaja on jo saanut tiedon oikeudenkäynnistä haasteella tai muutoin. Tällaisessa tapauksessa vastaajan informoimisen voidaan katsoa kuuluvan hyvään tuomioistuintapaan.

On toivottavaa, että käytännössä käräjäoikeuden toimivallan puuttuminen havaittaisiin ja asia

siirrettäisiin käsittelyn mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Valiokunta ei kuitenkaan pidä tarpeellisenä rajoittaa asian siirtämismahdollisuutta esimerkiksi Ruotsin lainsäädännön mukaisesti niin, että asia voitaisiin siirtää vain, jos kärjäoikeus havaitsee toimivallan puutteen haastehakemuksen tai hakemuksen yhteydessä. Edellä todetuin tavoin kantajan tai hakijan on jo voimassa olevan lainsäädännön mukaan ilmoitettava jo haastehakemuksen tai hakemuksen yhteydessä, millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen. Tahdonvaltaiseen oikeuspaikkaan kuuluvissa asioissa kärjäoikeus tutkii toimivaltansa kuitenkin vasta, jos asianosainen tekee puuttuvasta toimivallasta väitteen käyttäessään ensi kerran puhevaltaa tai ei anna häneltä pyydettyä vastausta tai jää suoraan istuntoon haastettuna saapumatta kärjäoikeuteen (esitetyn 10 luvun 21 §:n 1 momentti). Edellä mainittu raja-alue asian siirtämisestä vain, jos toimivallan puute havaitaan haastehakemuksen tai hakemuksen yhteydessä, ei näin ollen ole sovelias tällaisissa asioissa, joissa toimivallan puutteen tyypillisesti reagoidaan vasta asian käsittelyn myöhäisemmässä vaiheessa. Ehdottomaan oikeuspaikkaan kuuluvassa asiassa kärjäoikeus tutkii alueellisen toimivaltansa sen sijaan omasta aloitteestaan (esitetyn 10 luvun 21 §:n 2 momentti). Näissäkin asioissa on kuitenkin mahdollista, että alueellisen toimivallan puute ilmenee vasta haastehakemuksen tai hakemuksen jättämistä myöhäisemmässä käsittelyn vaiheessa. Tämän vuoksi valiokunnan mielestä ei ole taroituksenmukaista rajoittaa asian siirtoa näissäkään asioissa.

Valiokunta ei pidä myöskään tarpeellisenä rajoittaa asian siirtämismahdollisuutta yhteen kertaan. On mahdollista, että toimivallan selvittämisessä syntyy myös kärjäoikeuksissa erehdyksiä. Myös toimivallan määräytymisperusteissa itsessään voi tapahtua muutoksia. Tämänkaltaisissa tilanteissa on hyvä, jos asia voidaan siirtää myös vastaanottaneesta kärjäoikeudesta eteenpäin. Toisaalta valiokunta ei pidä ylipäätään kovin todennäköisenä, että tällaisia tilanteita syntyisi käytännössä kovin useasti.

Pykälän 2 momentin mukaan siirtävän kärjäoikeuden asiaan liittyvät päätökset ja muut toimenpiteet pysyvät voimassa, kunnes vastaanotettava kärjäoikeus toisin päättää. Siirtämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Momentin yksityiskohtaisten perustelujen mukaan säännöksessä tarkoitettuina päätösinä voisivat olla esimerkiksi OK 7 luvussa tarkoitettu turvaamistoimen asettaminen tai OK 5 luvun 25 §:ssä tarkoitettu päätös kirjallisen todisteen esittämisestä. Estettä ei olisi sille, että kärjäoikeudet sopisivat, että siirtävä kärjäoikeus ryhtyy johonkin toimenpiteeseen vastaanottavan kärjäoikeuden puolesta esimerkiksi asian käsittelyn jouduttamiseksi.

Valiokunnan mukaan asia pysyy vireillä siinä kärjäoikeudessa, johon asia on saapunut, siihen asti, kun se siirretään toiseen kärjäoikeuteen. Sinä aikana, jona asia on vireillä ensimmäisessä kärjäoikeudessa, kyseinen kärjäoikeus voi siten tehdä päätöksiä ja ryhtyä muihin toimenpiteisiin. Esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa toimivallan puute ilmenee myöhemmin kuin haastehakemuksen tai hakemuksen yhteydessä, on tarpeen ja perusteltua, että kärjäoikeuden tätä ennen tekemät päätökset pysyvät voimassa.

Koska asian siirto kärjäoikeudesta toimivaltaiseen kärjäoikeuteen merkitsee periaatteellisesti ja käytännönkin kannalta muutosta nykytilaan, valiokunta pitää tärkeänä, että oikeusministeriö seuraa uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia sekä ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin sääntelyn kehittämiseksi.

Eduskunta on vastikään hyväksynyt ja tasavallan presidentti vahvistanut lain eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä (753/2008) sekä lain eurooppalaisesta maksamismääräysmenettelystä (754/2008). Nämä EU:n asetuksia täydentävät lait tulevat voimaan 12 päivänä joulukuuta 2008. Lakivaliokunnan ehdotuksesta (LaVM 14/2008 vp) lakeihin lisättiin eduskuntakäsittelyssä säännökset asian siirtämisestä (vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan lain 3 §:n 3 ja 4 momentti ja maksamismääräysmenettelystä annetun lain 4 §:n 2 ja 3 momentti). Kyseiset säännökset vas-

taavat asiallisesti nyt käsiteltävänä olevaa pykälää. Valiokunta ehdotti asian siirtämistä koskevien säännösten lisäämistä, koska asian siirtomahdollisuutta pidettiin kyseisissä laeissa tarkoitetuissa asioissa tarpeellisenä ja koska nyt käsiteltävänä oleva esitys ei ehdi tulla voimaan samanaikaisesti mainittujen lakien kanssa. Vaikka asian siirrosta on tarkoitus nyt käsiteltävänä olevan esityksen mukaisesti säätää yleislaissa, mainittujen erityislakien säännökset on informatiivisuussyistä perusteltua jättää sellaisinaan voimaan.

23 §. Pykälässä rajoitetaan muutoksenhakutuomioistuimen oikeutta tutkia, onko asia käsitelty alueellisesti toimivaltaisessa kärjäoikeudessa. Lakivaliokunta pitää pykälää kannatettavana ja tarpeellisenä. Voimassa olevan lain mukaan muutoksenhakutuomioistuimen on viran puolesta kontrolloitava, että asia on tutkittu ja ratkaistu alueellisesti toimivaltaisessa kärjäoikeudessa. Jollei muutoksenhakutuomioistuin jätä asiaa tutkimatta, sen on palautettava asia toimivaltaiseen kärjäoikeuteen. Jutun palauttamista ja asian uudelleen käsittelyä voidaan pitää tarpeettoman joustamattomana ja epätarkoituksenmukaisena seuraamuksena ottaen huomioon, että asia on kärjäoikeudessa jo käsitelty ja ratkaistu ja palautus perustuu muodolliseksi virheeksi katsottavaan seikkaan.

Pykälän 1 momentin mukaan hovioikeuden tutkimisvalta edellyttää, että asianosainen on tehnyt kärjäoikeudessa väitteen toimivallan puuttumisesta. Tahdonvaltaiseen oikeuspaikkaan kuuluvassa asiassa tuomioistuin ei omasta aloitteestaan tutki, onko asia laitettu vireille alueellisesti toimivaltaisessa tuomioistuimessa (esitetyn 10 luvun 21 §:n 1 momentti). Näissä asioissa hovioikeuden tutkimisvallan kytkeminen siihen, että asianosainen tekee oikeuspaikkaväitteen kärjäoikeudessa, on loogista. Ehdottomaan oikeuspaikkaan kuuluvissa asioissa kärjäoikeuden on sen sijaan omasta aloitteestaan tutkittava alueellinen toimivaltansa (esitetyn 10 luvun 21 §:n 2 momentti) eikä toimivallan tutkiminen kärjäoikeudessa siten edellytä,

että asianosainen tekee oikeuspaikkaa koskevan väitteen.

Momentin perusteluissa lähdetään kuitenkin siitä, että asianosaisen tulee tehdä oikeuspaikkaa koskeva väite kärjäoikeudessa myös ehdottomaan oikeuspaikkaan koskevassa asiassa, jotta toimivallan puute tutkitaan muutoksenhakutuomioistuimessa. Tämä voi periaatteessa vaikuttaa jossain määrin epäloogiselta sen edellä mainitun lähtökohdan kanssa, että kärjäoikeus ottaa tällaisissa asioissa alueellisen toimivallan huomioon omasta aloitteestaan. Toisaalta, vaikka tuomioistuin on velvollinen ottamaan alueellisen toimivallan omasta aloitteestaan huomioon, asianosainen saa oikeuspaikkaväitteen tehdä.

Valiokunta katsoo, ettei ole estettä säätää oikeuspaikkaväitettä hovioikeuden tutkimisvallan edellytykseksi myös ehdottomaan oikeuspaikkaan kuuluvissa asioissa esitetyn sääntelyn taustalla olevien syiden vuoksi. Oikeuspaikkaväitteen tekeminen edistää oikeuspaikkakysymyksen mahdollisimman aikaista esilletuloa ja käsittelyä. On myös asianosaisen etu, että kysymys tulee esille ja kärjäoikeus ottaa siihen nimenomaisesti kantaa. Ei ole myöskään tarkoituksenmukaista, että asianosainen voi vedota virheelliseen alueelliseen toimivaltaan vasta muutoksenhakuvaiheessa, kun kyse on muodolliseen virheeseen rinnastettavasta puutteesta, jolla ei voida katsoa olevan vaikutusta asian ratkaisuun.

Saman 1 momentin mukaan hovioikeuden tutkimisvalta edellyttää myös sitä, että asianosainen on tehnyt oikeuspaikkaväitteen ennen käsittelyn tai, jos asia siirrettiin pääkäsittelyyn, ennen valmistelun päättymistä. Valiokunta ei pidä tällaista ajallista rajoitusta tarpeellisenä. Rajoitus on ehdottomaan oikeuspaikkaan kuuluvissa asioissa myös epälooginen, koska kärjäoikeuskin on velvollinen ottamaan huomioon alueellisen toimivaltansa koko käsittelyn ajan. Se, mihin mennessä asianosaisen on tehtävä oikeuspaikkaväite tahdonvaltaiseen oikeuspaikkaan kuuluvassa asiassa, ilmenee taas riittävän selkeästi esitetyn 10 luvun 21 §:n 1 momentista. Edellä mainituilla perusteilla valiokunta ehdottaa,

että 23 §:n 1 momentista poistetaan sanat "ennen käsittelyn, tai jos asia siirrettiin pääkäsittelyyn, ennen valmistelun päättymistä".

Nyt käsiteltävänä olevan pykälän 2 momentti koskee korkeimman oikeuden tutkimisvaltaa. Momentin sanamuoto on harhaanjohtava, sillä se voi johtaa tulkintaan, jonka mukaan korkein oikeus ei saisi tutkia sellaista asiaa, jota hovioikeus ei olisi saanut tutkia. On selvää, ettei tällaisessa tilanteessa korkeimman oikeuden tutkimisvaltaa ole perusteltua rajoittaa. Valiokunta ehdottaa momentin sanamuotoa selvennettäväksi, jotta se paremmin vastaisi tarkoitustaan.

25 §. Pykälässä säädetään Suomen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta riitaasioissa. Säännöksen avulla ratkaistaan, onko Suomen tuomioistuin toimivaltainen käsittelemään ja ratkaisemaan asian, jolla on liittymiä vieraaseen valtioon. Kyseistä säännöstä sovelletaan toissijaisesti suhteessa muiden lakien ja yhteisölaainsäädännön säännöksiin. Valiokunta pitää tällaisen yleissäännöksen ottamista lakiin kannatettavana. Valiokunta kuitenkin toteaa, että pykälän avautuminen edellyttää huolellista tutustumista hallituksen esityksen perusteluihin.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomen tuomioistuin on toimivaltainen kansainvälisluonteisessa asiassa muun muassa, jos asialla on lain 19 §:ssä tarkoitettu liittymä Suomeen. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa Suomen tuomioistuimen toimivalta perustuu oikeuspaikkasopimukseen. Koska 19 §:n mukaan kansallisessa asiassa oikeuspaikkasopimukselta edellytetään voimassa olevan oikeuden mukaisesti kirjallista muotoa, asiantuntijakuulemisessa on esitetty, että 25 §:stä tulisi ilmetä, ettei kansainvälisluonteisessa asiassa oikeuspaikkasopimusta tarvitse tehdä kirjallisesti. Tämä seikka tulee ilmi vain esityksen perusteluista.

Valiokunta toteaa, että 25 §:ssä säädetään Suomen tuomioistuimen kansainvälisestä toimi-

vallasta ja sen perustavista liittymistä. Yksi tällainen liittymä on oikeuspaikkasopimus eli asianosaisten tahto asian käsittelemisestä tietyssä tuomioistuimessa. Kysymys siitä, onko kyseinen sopimus kirjallinen vai ei, ei kuitenkaan ole Suomen tuomioistuimen kansainvälisen toimivallan perustamisen kannalta merkityksellinen. Jotta säännös ja sen tarkoitus säilyisivät mahdollisimman selkeinä, valiokunta katsoo, ettei siinä ole perusteltua säätää kansainvälisluonteista asiaa koskevan oikeuspaikkasopimuksen muotovaatimuksista tai siitä, ettei tällaisia vaatimuksia ole.

18. Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 74 §:n muuttamisesta

74 §. Lakiehdotuksessa pykälää esitetään muutettavaksi niin, että siitä poistetaan oikeuspaikkaa koskevat määräykset. Niiden sijasta sovellettaisiin 1. lakiehdotuksen 10 luvun 3 §:ää. Lakiehdotuksessa pykälään jäisi muuttamattomina haasteen tiedoksi antamista koskevat säännökset. Näiden muutosten vuoksi pykälän otsikkoa esitetään vastaavasti muutettavaksi.

Koska pykälää on esityksen antamisen jälkeen muutettu lailla 525/2008, lain johtolausetta ja pykälää on muutettava. Säännösehdotuksen ja lain 525/2008 yhteensovittamiseksi lakivaliokunta ehdottaa, että pykälään tehdään mainituksa laissa siihen säädetyt muutokset.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 2.—17. ja 19.—28. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. ja 18. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 12 §, sellaisena kuin se on laissa 22/1927,
muutetaan 10 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja
lisätään 31 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 109/1960, uusi 2 momentti seuraavasti:

10 luku

Oikeuspaikasta riita-asioissa*Yleinen oikeuspaikka*

1 §
 (Kuten HE)

2 §

Yhtiötä, yhdistystä, säätiötä tai muuta yksityisoikeudellista oikeushenkilöä taikka (*poist.*) muuta julkisoikeudellista oikeushenkilöä kuin valtiota tai kuntaa vastaan esitetty vaatimus tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä oikeushenkilöllä on kotipaikka tai oikeushenkilön hallintoa pääasiallisesti hoidetaan.

Valtiota vastaan esitetty vaatimus tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä (*poist.*) valtion puhevaltaa käyttävä viranomaisn sijaitsee.

Kuntaa vastaan esitetty vaatimus tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä kunta sijaitsee. (Uusi 3 mom.)

3—10 §
 (Kuten HE)

Ehdottomat oikeuspaikat

11—16 §
 (Kuten HE)

17 §

(1 mom. kuten HE)

Jäämistöä koskevalla asialla tarkoitetaan asiaa, joka koskee:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

3) eloonjääneen puolison oikeutta hallita jäämistöä tai siihen kuuluvaa omaisuutta taikka puolison kuoleman jälkeen *toimitettavaa* ositusta tai kuoleman jälkeen vireille pantua osituksen moitetta;

(4—6 kohta kuten HE)

(3 mom. kuten HE)

18—20 §

(Kuten HE)

Toimivallan tutkiminen ja asian siirtäminen toiseen tuomioistuimeen

21 ja 22 §

(Kuten HE)

23 §

Hovioikeus ei saa muutoksenhaun yhteydessä tutkia, onko pääasia tutkittu ja ratkaistu alueellisesti toimivaltaisessa käräjäoikeudessa, jollei asianosainen tehnyt väitettä toimivallan puuttumisesta käräjäoikeudessa (*poist.*) ja hakenut muutosta tästä kysymyksestä annettuun ratkaisuun.

Korkein oikeus saa tutkia alueellista toimivaltaa koskevan kysymyksen *vain*, jos hovioikeus on (*poist.*) *tutkinut* kysymyksen ja sanotusta kysymyksestä annetusta ratkaisusta valitetaan.

24—27 §
(Kuten HE)

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

1 §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

18.

Laki

ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 74 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulkomaisista vakuutusyhtiöistä 17 päivänä maaliskuuta 1995 annetun lain (398/1995) 74 §, *sellaisena kuin se on laissa 525/2008*, seuraavasti:

74 §

Haasteen tiedoksiantaminen

Jos ulkomaisella vakuutusyhtiöllä on Suomessa *sivuliike*, haaste katsotaan *toimitetuksi yhtiölle*, kun se on annettu tiedoksi pääasiamiehelle. Jos pääasiamiehenä toimii yhteisö, katsotaan

haaste vastaavasti toimitetuksi, kun se on annettu tiedoksi yhteisön edustajakseen nimeämälle henkilölle.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 10 päivänä joulukuuta 2008

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Heidi Hautala /vihr	Sanna Lauslahti /kok
vpj.	Anna-Maja Henriksson /r	Outi Mäkelä /kok
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Johanna Ojala-Niemelä /sd
	Paavo Arhinmäki /vas	Markku Pakkanen /kesk
	Ilkka Kantola /sd	Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
	Sampsa Kataja /kok	Tero Rönni /sd.
	Krista Kiuru /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.